UNIVERSITY OF HELSINKI

https://helda.helsinki.fi

Suomalaisten talousosaaminen tarkastelussa

Kalmi, Panu; Vaahtoniemi, Saara; Raijas, Anu; Ranta, Mette; Ruuskanen, Olli-Pekka ...

2023
Kansantaloudellinen yhdistys
http://hdl.handle.net/10138/569839
Kalmi, P, Vaahtoniemi, S, Raijas, A, Ranta, M, Ruuskanen, O-P & Buturak, G 2023, 'Suomalaisten talousosaaminen tarkastelussa', Kansantaloudellinen Aikakauskirja, Vuosikerta. 119, Nro 3, Sivut 284-305. < https://journal.fi/kak/article/view/135993/85713 >

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository. https://helda.helsinki.fi
This is an electronic reprint of the original article.
This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.
Please cite the original version.

Suomalaisten talousosaaminen tarkastelussa

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Panu Kalmi, Saara Vaahtoniemi, Anu Raijas, Mette Ranta, Olli-Pekka Ruuskanen ja Gökhan Buturak

Tässä artikkelissa tarkastellaan suomalaisten talousosaamista hyödyntäen Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön OECD:n piirissä olevan kansainvälisen talousopetusverkoston (International Network on Financial Education, INFE) kehittämää talousosaamisen mittaristoa. Tarkastelemme sekä talousosaamisen tasoa että sen jakautumista väestöryhmien välillä. Talousosaamisesta on olemassa erilaisia käsitteitä ja mittaustapoja. Keskustelemme artikkelin aluksi talousosaamisen erilaisista määritelmistä, mukaan lukien digitaalisen talousosaamisen käsitteestä. Syynä OECD/INFE:n metodologian käyttöön tässä artikkelissa on se, että näin pystytään tuottamaan vertailukelpoista aineistoa suomalaisten talousosaamisen tason arviointiin muihin maihin verrattuna. Tehty tutkimus toteuttaa osaltaan talousosaamisen kansallisen strategian tavoitteita.

Talousosaaminen on keskeinen kansalaistaito, jonka avulla kansalaiset voivat tehdä perusteltuja päätöksiä oman taloutensa eri alueilla ja osallistua taloudelliseen toimintaan. Talousosaaminen edistää niin yksilöiden kuin koko yhteiskunnan hyvinvointia. Taloudellisen toiminnan siirtyessä yhä enenevässä määrin digitaaliseen toimintaympäristöön on myös talousosaamisen määritelmässä sopeuduttava tähän muutokseen ja näin ollen puhutaan erikseen digitaalisesta talousosaamisesta (Lyons ja Kass-Hanna 2021; Koskelainen ym. 2023).

Panu Kalmi, PhD, (panu.kalmi@uwasa.fi) on taloustieteen professori Vaasan yliopistossa. KTT Saara Vaahtoniemi (saara.vaahtoniemi@ptt.fi) on ekonomisti PTT:ssä. MMT Anu Raijas (anu.raijas@bof.fi) on talousosaamisen neuvonantaja Suomen Pankissa ja kuluttajaekonomian dosentti Helsingin yliopistossa. FT Mette Ranta (mette.ranta@gov.fi) on talousosaamisen erityisasiantuntija oikeusministeriössä sekä kasvatuspsykologian dosentti ja yliopistotutkija Helsingin yliopistossa. KTT Olli-Pekka Ruuskanen (olli-pekka.ruuskanen@ptt.fi) on kansantalouden tutkimusjohtaja PTT:ssä, ohjelmajohtaja Suomen Akatemiassa ja Vaasan yliopiston vakuutus- ja pankkitoiminnan dosentti. Gökhan Buturak, PhD, (gokhan.buturak@uwasa.fi) on taloustieteen tutkijatohtori Vaasan yliopistossa.

Kirjoittajat kiittävät oikeusministeriötä sekä Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen neuvostoa (DigiConsumers-hanke, osahankkeet 352545, 352546 ja 352547) tutkimuksen rahoittamisesta, Maria Sivosta ja Antti Raukolaa avusta tutkimuksen kanssa, sekä kahta anonyymia arvioitsijaa sekä päätoimittaja Mikko Puhakkaa rakentavista kommenteista.

1. Talousosaamisen määritelmät

Alan tutkimuksissa talousosaamista on määritelty monilla tavoilla. Yksinkertaisimmillaan sillä tarkoitetaan talouden peruskäsitteiden ymmärtämistä. Talousosaaminen on myös yhdistetty yksilön kykyyn löytää, ymmärtää ja arvioida olennaista taloudellista tietoa sekä hyödyntää sitä taloudellisessa päätöksenteossa. Lisäksi talousosaamisessa on olennaista ymmärtää taloudellisten päätösten seuraukset ja mahdolliset taloudelliset riskit. (Mason ja Wilson 2000; Braunstein ja Welch 2002; Lusardi ja Mitchell 2006; Remund 2010; Kalmi 2013.) Kalmi ja Ruuskanen (2016) käyttävät talousosaamisen sijaan *taloudellisen lukutaidon* käsitettä, jolla he viittaavat yksilön kyvykkyyteen ymmärtää henkilökohtaisen tai kotitalouden taloudellisen toiminnan kokonaisuutta sekä kykyyn soveltaa taloudellista tietoa käytännön päätöksenteossa. Molemmat näistä mainituista käsitteistä viittaavat englanninkieliseen käsitteeseen *financial literacy.*

Toinen talousosaamisen englanninkielinen käsite on *financial capability*, joka voidaan suomentaa *taloudellinen kyvykkyys*. Sillä tarkoitetaan kokonaisuutta, joka muodostuu taloudellisesta tietämyksestä ja ymmärtämisestä, taidoista, itseluottamuksesta ja asenteista, joihin vaikuttavat henkilön aiemmat kokemukset, olosuhteet sekä muut yksilölliset tekijät (Atkinson ym. 2006). Tähän kokonaisuuteen kuuluu myös päätöksentekoon liittyvä taloudellinen vastuu (Leskinen ja Raijas 2005). Kyvykkyydessä keskeistä on myös yksilön käsitys omasta toimintakyvystään, joka yhdessä taloudellisen tietämyksen ja taloudellisen käyttäytymisen kanssa vaikuttaa yksilön taloudelliseen hyvinvointiin (Ranta ym. 2018; Serido ym. 2013).

Kempson ja Atkinson (2005) näkevät taloudellisen lukutaidon ja taloudellisen kyvykkyyden välillä eroa: *lukutaitoon* liittyy heidän mukaansa taidot, joita kehitetään; *kyvykkyyteen* siihen vaadittavat voimavarat. Kaikki talousosaamisen määritelmät olettavat yksilön toimivan rationaalisesti. Niissä korostuvat yksilön oma vastuu etsiä, ymmärtää ja arvioida taloudellista tietoa päätöksenteon tueksi omassa elämäntilanteessa ja vallitsevissa taloudellisissa olosuhteissa (ks. Braunstein ja Welch 2002).

1.1 Digitaalinen talousosaaminen

Viime aikoina digitaalisesta talousosaamisesta (*digital financial literacy*) on keskusteltu aikaisempaa enemmän. Toisaalta kyse on osin talousosaamisesta, johon kuuluu samoja elementtejä kuin perinteiseen talousosaamiseen, kuten budjetointi, säästäminen, sijoittaminen ja velanotto, mutta digitaalisessa kontekstissa. Toisaalta siinä talousosaamiseen yhdistyy myös digiosaaminen (*digital literacy*), jonka osa-alueisiin kuuluu mm. tietoteknisten työkalujen hallinta, verkkoympäristön turvallinen käyttö ja ongelmanratkaisu tietoteknisessä ympäristössä (Jin ym. 2020; Lyons ja Kass-Hanna 2022). Digitaalisen talousosaamisen voisi siis määritellä talousosaamisen ja digiosaamisen leikkauskohdaksi: Talousosaamista digitaalisessa ympäristössä, tai digiosaamista taloudellisessa kontekstissa (Koskelainen ym. 2023). Omia osa-alueitaan siinä ovat mm. taloudenhallinnan digitaalisten työkalujen hallinta, turvallinen asiointi verkossa esimerkiksi ostoksia tehdessä tai pankkiasioita hoitaessa, sekä sääntelyn ja kuluttajien oikeuksien tunteminen transaktioita tehdessä (OECD 2018). OECD/INFE on ollut myös edelläkävijöitä digitaalisen talousosaamisen mittaamisessa ja vuoden 2022 kyselyyn olikin uutena sisällytetty digitaalisen talousosaamisen alue.

Kuluttajan kannalta talouden digitalisoitumisessa on sekä hyviä että huonoja puolia. Vaihdantakustannusten aleneminen on sinänsä myönteistä ja se kannustaa kuluttajia heidän kannaltaan hyödylliseen taloudelliseen toimintaan, kuten vaikkapa sijoittamiseen. Digitaaliset työkalut helpottavat työläänä pidettyjen toimintojen suorittamista, kuten menojen seurantaa. Digitalisaatio myös laajentaa pääsyä taloudellisten palveluiden piiriin erityisesti kehitysmaissa, ja se on helpottanut merkittävästi erityisesti maksamista.

Transaktioiden helpottaminen ei ole kuitenkaan pelkästään hyvä asia. Se voi johtaa siihen, että kuluttajat sijoittavat esimerkiksi tuotteisiin, joita he eivät välttämättä ymmärrä, kuten kryptovaluuttoihin. Nopeat digitaalisessa ympäristössä tehtävät päätökset hyödyntävät kuluttajien psykologisia heikkouksia ja kognitiivisia vinoumia, tai taloudellisesti haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt voivat joutua hyväksikäytetyiksi. Yksi potentiaalisesti haitallinen, joskin toisaalta välillä myös hyödyllinen digitaalinen toiminto, on kohdennettu markkinointi, joka hyödyntää henkilön jättämää digitaalista jalanjälkeä. Pahimmillaan kuluttajat voivat joutua erilaisten digitaalisten huijausten kohteeksi.

1.2 Vakuutusosaaminen osana talousosaamista

Vakuutusosaaminen (*insurance literacy*) on osa talousosaamista ja se sisältää sekä riskien ymmärtämisen että niihin varautumisen vakuutusten avulla. Vakuutukset ovat monimutkaisia sopimuksia, joiden hinnoittelu, laajuus ja korvauspiiri ovat usein kuluttajalle vaikeasti hahmotettavia (Allodi ym. 2020).

Vakuutusosaamisen tutkimus alkoi terveyteen liittyvien vakuutusten parista, mutta on laajentunut viime aikoina sekä henki- että vahinkovakuuttamiseen (Kim ym. 2013; Kalmi ja Ruuskanen 2016; Cuccinelli ym. 2021). Vakuutusosaamisen mittaamista osana talousosaamista ei vielä yleisesti tehdä, mutta viime aikoina vakuutusten hankinnan ja käytön kartoittaminen on tullut osaksi talousosaamisen patteristoa. Esimerkiksi päivittyvissä OECD/INFE-suosituksissa vakuutuksiin liittyviä kysymyksiä on lisätty (OECD 2022).

Vakuutusosaamisen ja talousosaamisen suhteesta on saatu osittain ristiriitaisia tuloksia. Joissain tutkimuksissa osaamisten välillä on yhteys (Kalmi ja Ruuskanen 2016), mutta toisissa yhteys ei ole kovin vahva (Lin ym. 2019). Vakuutuksiin liittyvä päätöksenteko näyttää olevan myös altis käyttäytymistaloustieteessä havaituille vääristymille (Pitthan ja De Witte 2021).

2. Talousosaamisen mittaaminen OECD/INFE:ssa

OECD/INFE:ssa talousosaaminen (*financial literacy*) määritellään koostuvan tietämyksen, käyttäytymisen ja asenteen muodostamasta kokonaisuudesta, jota tarvitaan perusteltujen taloudellisten päätösten tekemiseen yksilöllisen taloudellisen hyvinvoinnin saavuttamiseksi (OECD 2018). Keskeistä mittarin kehittämisessä on ollut maiden välinen vertailtavuus. Tämä on ollut haasteellinen tehtävä, kun tutkimukseen on osallistunut hyvin erilaisia ja eri taloudellisella kehitystasolla olevia maita.

OECD/INFE:n (2018) talousosaamisen määritelmässä taloudellinen tietämys pitää sisällään taloudellisten käsitteiden ja taloudelliseen toimintaan liittyvien riskien ymmärtämisen. Taloudellinen käyttäytyminen tarkoittaa erilaisten taloudellisten toimien tekemistä: esi-

merkiksi säästämistä, taloudellista suunnittelua, menoseurantaa ja ostosten tekemistä. Taloudellinen asenne liittyy puolestaan yksilön motivaatioon ja itseluottamukseen löytää, ymmärtää ja arvioida taloudellista tietoa päätöksenteossa.

Taloudellinen tietämys on talousosaamisen kovaa ydintä, ja se sisältyy kaikkiin talousosaamisen määritelmiin. Taloudellisessa tietämyksessä mitataan erityisesti sellaisten käsitteiden tietämistä, kuten inflaatio ja rahan aika-arvo, korko ja korkoa korolle sekä riskin hajauttaminen. Juuri näihin käsitteisiin liittyy Lusardin ja Mitchellin (2011) tutuksi tekemä "kolme suurta" talousosaamisen kysymystä. OECD/INFE:n kyselyissä on näistä omat versionsa, jotka hieman poikkeavat Lusardin ja Mitchellin versioista. Alun perin kumpikin kysymyspatteristo on lanseerattu melko samanaikaisesti 2000-luvun ensimmäisen ja toisen vuosikymmenen taitteessa.

Korostamalla muitakin elementtejä kuin tietämystä ja sen soveltamista, erityisesti käyttäytymistä ja asenteita, OECD/INFE:n määritelmä eroaa merkittävästi eräistä muista talousosaamisen määrittelyistä, kuten Lusardin ja Mitchellin (2014) lisäksi esimerkiksi Hustonin (2010) määritelmästä. OECD/INFE:n määritelmää voi kritisoida siitä, että siinä oletetaan tietyntyyppisten käyttäytymismallien optimaalisuus riippumatta kontekstista, jossa taloudellinen toimija eli yksilö on. Ylipäätään mittaristo 'palkitsee' tietyntyyppisestä konservatiivisuudesta ja varovaisuudesta kulutuksessa ja taloudellisessa päätöksenteossa. Taloustieteessä lähtökohta erilaisiin riski- ja aikapreferensseihin on sallivampi, mikä voi olla syynä siihen, että taloustieteellisessä kirjallisuudessa on yleensä rajoituttu tarkastelemaan suppeampaa talousosaamisen määritelmää.

Talousosaamisen mittaamista on laajennettu myös taloudelliseen hyvinvointiin. Taloudellisen hyvinvoinnin osalta OECD/INFE noudattaa yhdysvaltalaisen Consumer Financial Protection Bureaun (CFPB) määritelmää, jonka mukaan tällä tarkoitetaan yksilön kykyä suoriutua nykyisistä ja tulevista taloudellisista menoista, taloudellisen turvallisuuden tunnetta sekä mahdollisuutta tehdä taloudellisia päätöksiä, jotka tukevat yleistä elämäntyytyväisyyttä (CFPB 2015). Uusimmissa tutkimuksissa on kysymysten pohjalta tutkittu vielä erikseen taloudellista resilienssiä eli joustavuutta, varautumista ja vastoinkäymisten sietämistä (OECD 2020).

Talousosaamisen mittaamisen kehittäminen aloitettiin OECD/INFE:ssa 2000-luvun alussa. Kehitystyötä on tehty iteratiivisena prosessina, jonka alkuvaiheessa hyödynnettiin brittiläisen professori Elaine Kempsonin kirjoittamaa työpaperia (Kempson 2009), kansallisia ja kansainvälisiä tutkimuksia sekä asiantuntijoiden näkemyksiä (OECD 2018). Kyselylomakkeen ensimmäinen pilotointi tehtiin vuonna 2010 osana ensimmäistä OECD/INFE:n kansainvälistä talousosaamisen ja taloudellisen osallisuuden mittausta (Atkinson ja Messy 2012). Suomi oli epäviralisesti mukana vuosien 2015/2016 mittausten raportoinnissa (Kalmi ja Ruuskanen 2016).

Edellinen talousosaamisen mittaaminen OECD-mittaristolla toteutettiin vuosina 2019/2020. Tähän tutkimukseen osallistui 26 maata. Tutkimus paljasti tutkimukseen osallistuneissa maissa alhaisen talousosaamisen. Korkein talousosaamisen taso oli tutkimuksen mukaan Hongkongissa ja alhaisin Italiassa. Finanssituotteet tunnettiin hyvin, mutta niiden käyttö oli vähäistä kaikissa maissa. Kansalaisten taloudellisessa resilienssissä ja taloudellisessa hyvinvoinnissa oli parantamisen varaa. Taloudellinen stressi oli yleistä. Huoli taloudellisesta tilanteesta aiheuttaa jokapäiväistä stressiä ja tällä on välittömät vaikutukset ihmisten hyvinvointiin. (OECD 2020.)

Mittaristoa on kehitetty jatkuvasti taloudellisen toimintaympäristön muuttuessa ja sen myötä, että talousosaamisen ilmiöstä tiedetään tutkimusten perusteella enemmän. Uusin OECD:n ohjeistus mittaamiseen on vuodelta 2022. Mittaristoon lisättiin tuolloin kysymyksiä digitaalisesta talousosaamisesta ja vastuullisesta rahoituksesta. (OECD 2022.) Näistä digitaalinen talousosaaminen oli mukana myös Suomen kyselyssä, ja sen tuloksia raportoidaan myös tässä tutkimuksessa.

3. Talousosaamisen kansallinen strategia

Talousosaamisen kansallisen strategian visio on, että suomalaisten talousosaaminen on vuoteen 2030 mennessä maailman parasta (Oikeusministeriö 2023; Suomen Pankki 2021). Jotta tämä voidaan todentaa, edellyttää se kansalaisten talousosaamisen säännöllistä mittaamista. Tässä tutkimuksessa kuvattu aineisto ja siitä saadut tulokset toimivat kansallisen strategian alkuvaiheen tutkimuksena ja siten niin sanottuna lähtötilatutkimuksena. Edellä kuvattuja mittareita hyödyntäen saadaan selville suomalaisten talousosaamisen taso verrattuna muihin maihin talousosaamisen eri osa-alueilla. Tutkimustulosten avulla talousosaamisen strategian toimintaa voidaan kohdentaa tarvittaviin toimenpiteisiin ja painopistealueisiin sekä esimerkiksi tiettyihin kohderyhmiin sekä tiivistää tutkimustiedon ja käytännön työn välistä vuoropuhelua.

Osallistuminen OECD:n kansainväliseen talousosaamisen mittaamiseen tukee myös talousosaamisen strategian kansainvälistä toimintaa ja siinä tapahtuvaa yhteistyötä. Suomessa strategian toteuttamisesta vastaava oikeusministeriö kuuluu Suomen Pankin ohella OECD/INFE- verkostoon.[1]

4. Aineisto

Tutkimusta varten kerättiin kyselyaineisto tammi-helmikuun vaihteessa 2023. Kyselylomakkeen muotoilussa noudatettiin OECD/INFE:n ohjeistusta, mikä mahdollistaa kansainvälisen vertailun. OECD/INFE toteuttaa tämän vertailun ja sen tulokset julkistetaan syksyllä 2023. Kyselylomakkeeseen sisältyi myös kysymyksiä, jotka eivät kuuluneet OECD:n kyselyyn. Tuloksia näiden kysymysten osalta ei kuitenkaan raportoida tässä tekstissä.

Kysely toteutettiin internet-kyselynä, jonka toteutti Innolink. Alkuperäiseen otokseen kuului 2 000 vastaajaa. Poistimme aineistosta sellaisia vastauksia, joihin oli vastattu epätavallisen nopeasti, ja jotka tämän takia vaikuttivat epäluotettavilta. Poistimme aineistosta vastaukset, joissa vastausaika oli lyhyempi kuin 50 % mediaanivastausajasta (Greszki ym. 2015). Lopulta saimme käyttökelpoisia vastauksia 1 806 kappaletta.

Alkuperäinen otos oli muodostettu siten, että siinä vastaajille oli muodostettu kiintiöt asuinalueen, iän ja sukupuolen perusteella. Vastaajat olivat osa Innolinkin suomenkielistä verkkopaneelia. Kun poistimme havaintoja, niin muodostimme painot uudelleen sukupuolen, koulutuksen ja iän perusteella. Näin ollen otoksen tulokset ovat yleistettävissä suomenkieliseen väestöön kokonaisuutenaan. Taulukossa 1 esitämme vastaajien jakautumisen valikoitujen taustamuuttujien (ikä, sukupuoli, asuinalue, koulutus ja ammattiryhmä) mukaan.

[1] *Strategian toimeksipanoon voi tutustua myös oikeusministeriön sivuilla https://oikeusministerio.fi/talousosaamisen-edistaminen*

Taulukko 1. Otoksen jakautuminen taustamuuttujien mukaan: painotetut prosenttiosuudet

Taustamuuttujat	Painotetut prosenttiosuudet
Ikä	
18–29 vuotta	19,3 %
30–39 vuotta	16,4 %
40–49 vuotta	15,2 %
50–59 vuotta	16,0 %
60–69 vuotta	16,5 %
70 vuotta tai enemmän	16,7 %
Sukupuoli	
Mies	48,2 %
Nainen	51,8 %
Asuinalue	
Etelä-Suomi	56,1 %
Itä-Suomi	9,0 %
Länsi-Suomi	25,0 %
Pohjois-Suomi	9,9 %
Koulutus	
Peruskoulu	21,7 %
Toisen asteen koulutus	43,6 %
Korkeakoulutus	34,7 %
Työmarkkinastatus	
Yrittäjä	5,1 %
Työelämän ulkopuolella (pl. eläkkeellä)	24,4 %
Palkkatyössä	38,1 %
Eläkkeellä	32,4 %

5. Talousosaamisen mittarit

Talousosaaminen jaotellaan OECD/INFE:n määritelmän mukaan kolmeen osa-alueeseen: taloudelliseen tietämykseen, käyttäytymiseen ja asenteisiin. Tässä osiossa esittelemme kunkin mittarin sisältämät kysymykset ja väittämät, joita on käytetty mittareiden muodostamiseen. Tietämykseen liittyneet kysymykset olivat monivalintakysymyksiä, joissa oli sekä oikeita että vääriä vaihtoehtoja ja näiden lisäksi myös vaihtoehdot ”en osaa sanoa” ja ”en halua vastata”. Taloudellisen tietämyksen mittaristossa oikeasta vastauksesta sai yhden pisteen. Väärä vastaus ja ”en osaa sanoa” ovat samanarvoisia siinä mielessä, että kummastakin sai nolla pistettä. Vastaukset merkittiin puuttuviksi niiden vastaajien osalta, jotka vastasivat ”en halua vastata”.

5.1 Taloudellinen tietämys

Taulukossa 2 on esitetty taloudellisen tietämyksen mittarin muodostamiseen käytetyt kysymykset. Kysymyksiin on annettu vaihtoehdot, joista vastaaja on saanut valita mielestään oikean vastauksen.

Ensimmäinen taloudelliseen tietämykseen liittyvä kysymys OECD:n kyselyssä liittyy inflaatioon. Tehtävässä piti tunnistaa rahan ostovoiman heikkeneminen, kun inflaation taso ylittää sille maksettavan nimelliskoron. Noin 64 % vastaajista osasi vastata tähän kysymykseen oikein.

Seuraavaksi kysyttiin avoimella kysymyksellä nollakorosta. Ehkä hieman yllättäen vain 80 % vastaajista osasi vastata oikein tähän suhteellisen helppoon kysymykseen.

Seuraava kysymys oli myös avoin kysymys, jossa kysyttiin, kuinka paljon vuoden päästä on tilillä, jos tilille tallettaa 100 euroa ja korkotaso on 2 %, ja tuotosta ei makseta veroa. 56 % vastaajista vastasi tähän oikein.

Seuraavassa kysymyksessä kysyttiin monivalintatehtävällä, kuinka paljon tilillä oli rahaa viiden vuoden päästä, kun korkotaso pysyi samassa kahdessa prosentissa. Tässä kysymyk-

Taulukko 2. Taloudellisen tietämyksen mittari (%, jotka vastasivat kysymykseen oikein)

Kysymyksen aihe	Kysymyksen sanamuoto	Oikeita vastauksia keskimäärin
Inflaation vaikutus ostovoimaan	Oletetaan, että laitat 1000 € säästötilille, jolla on taattu 2 prosentin vuosikorko. Vuotuinen inflaatio on 4 prosenttia, etkä laita tai nosta rahaa tältä tililtä. Vuoden päästä voit ostaa: (oikea vastaus: vähemmän kuin tänään)	64,5 %
Korkotason ymmärrys	Lainaat ystävällesi 25 euroa ja hän maksaa sinulle 25 euroa takaisin seuraavana päivänä. Kuinka paljon hän maksoi korkoa lainallesi? (oikea vastaus: 0 euroa)	80,1 %
Korkotason laskeminen	Oletetaan, että laitat 100 € säästötilille, jolla on taattu 2 prosentin vuosikorko. Et laita tai nosta rahaa tältä tililtä. Kuinka paljon tililläsi on rahaa vuoden päästä, kun tilille on maksettu korko? Oleta, ettei tuotosta tarvitse maksaa veroa eikä tiliin liity muita maksuja. (oikea vastaus: 102 euroa)	56,0 %
Korkoa korolle	Oletetaan, että laitat 100 € säästötilille, jolla on taattu 2 prosentin vuosikorko. Et laita tai nosta rahaa tältä tililtä. Kuinka paljon tililläsi on rahaa viiden vuoden päästä, kun tilille on maksettu korko? Oleta, ettei tuotosta tarvitse maksaa veroa eikä tiliin liity muita maksuja. (oikea vastaus: yli 110 euroa)	40,8 %
Riskin ja tuoton suhteen ymmärrys	Korkean tuoton sijoituksessa on usein myös korkea riski. (oikea vastaus: tosi)	82,2 %
Inflaation määritelmä	Korkea inflaatio tarkoittaa sitä, että elinkustannukset nousevat nopeasti. (oikea vastaus: tosi)	83,4 %
Riskin hajautus	On usein mahdollista vähentää sijoittamisen riskiä sijoittamalla monipuolisesti eri osakkeisiin, pikemminkin kuin sijoittamalla vain yhteen yritykseen. (oikea vastaus: tosi)	73,4 %

sessä piti tunnistaa korkoa korolle -ilmiö: tuotto ei ole ainoastaan korkotaso kerrottuna vuosien lukumäärällä, vaan myös kertyneelle korolle maksetaan korkoa. Monivalintaan vastasi oikein noin puolet. OECD:n pisteytyksen mukaan tästä vastauksesta voi saada pisteet vain, jos vastasi myös edelliseen tehtävään oikein. Tämän logiikan mukaan siis korkoa korolle -tehtävään on vastannut oikein arvaamalla, jos edellinen perustason korkotehtävä ei ollut oikein. Kun otetaan huomioon vain ne vastaajat, jotka vastasivat oikein myös edeltävään korkokysymykseen, oikein vastanneiden osuus on 41 % otoksesta.

Kolmessa viimeisessä tietämyskysymyksessä vastausvaihtoehdot olivat tosi / epätosi. Kaikki nämä kysymykset olivat muotoiltuja siten, että väitteet olivat tosia. Ensimmäisen väitteen riskin ja tuoton yhteydestä tunnisti oikeaksi 82 % vastaajista. Toisen väitteen inflaation määritel-

mästä vahvisti oikeaksi 83 % vastaajista. Viimeiseen kysymykseen riskin hajauttamisesta osasi vastata 73 % vastaajista oikein.

Taloudelliselle tietämykselle lasketaan yhteispisteet laskemalla mittariston tuottamat oikeat vastaukset yhteen. Keskiarvosta on poistettu vastaajat, jotka vastasivat kaikkiin kysymyksiin "en halua vastata". Tällä tavoin laskettuna suomalaisten keskimääräiset pisteet ovat 4,73. Myöhemmin tässä artikkelissa tarkastelemme, miten nämä pisteet jakautuvat riippuen vastaajien demografisista taustamuuttujista. OECD:n (2020) määritelmän mukaan taloudellisesti osaavana voidaan pitää henkilöä, joka saa vähintään viisi kysymystä seitsemästä oikein. Suomalaisista vastaajista 59,6 % kuuluu tähän kategoriaan. Se on korkeampi kuin OECD-maiden keskiarvo vuonna 2018 (56,8 %).

Emme tässä vertaile tarkemmin suomalaisten osaamista OECD-maiden vastaavaan, koska tämä vertailu julkistetaan myöhemmin syksyllä 2023. Koska kysymykset OECD/INFE-kyselyssä ovat kuitenkin pysyneet samana, niin voidaan todeta, että suomalaisten vastaukset ovat verrattuna OECD-maiden tuloksiin vuonna 2018 hieman niiden keskitasoa korkeammat. Verrattuna Kalmin ja Ruuskasen (2016) aiemmin julkaisemiin tuloksiin osassa kysymyksiä vastaukset ovat selvästikin heikommat, kun taas osassa (mm. riski) ne ovat selvästi paremmat. Tulokset eivät kuitenkaan ole suoraan vertailukelpoisia, koska aineistonkeruun menetelmä oli erilainen (aiemmin kasvotusten tapahtuvat haastattelut, nyt internet-kysely) sekä osa kysymyksistä oli myös eri tavalla muotoiltu. Voidaan kuitenkin ehkä todeta, että uusi kysely antaa suomalaisten talousosaamisesta jossain määrin vaatimattomamman kuvan kuin aikaisempi, vuonna 2014 toteutettu kysely.

Taulukko 3. Taloudelliseen tietämykseen liittyvien pisteiden jakautuminen

Pisteet	Prosenttiosuudet
0	2,0 %
1	7,6 %
2	7,1 %
3	11,9 %
4	11,8 %
5	16,5 %
6	16,2 %
7	26,9 %
Keskiarvo	**4,73**

5.2 Taloudellinen käyttäytyminen

Taloudellisen käyttäytymisen mittaristo kuvaa sellaisia taloudellisia käyttäytymisen malleja, jotka OECD/INFE:n mukaan ovat tavoiteltavia (OECD 2020). Nämä käyttäytymisen muodot ovat kaikki itseraportoituja. Taloudellisen käyttäytymisen mittaristoon kuuluivat seuraavat osa-alueet:

1. Talouden aktiivinen seuranta (1 piste)
2. Aktiivinen säästäminen (1 piste)
3. Selviäminen taloudellisesta vaikeudesta ilman lisävelan ottamista (1 piste)
4. Tiedon kerääminen rahoitustuotetta valitessa (1–2 pistettä)
5. Taloudellisen tilanteen huolellinen tarkastelu (1 piste)
6. Pitkän aikavälin taloudelliset tavoitteet (1 piste)
7. Harkittujen ostopäätösten tekeminen (1 piste)
8. Laskujen maksaminen ajallaan (1 piste)

Maksimipistemäärä taloudellisesta käyttäytymisestä on siis 9 pistettä. Korkea pistemäärä kuvaa konservatiivisempaa taloudellista käyttäytymistä, matala pistemäärä puolestaan huolettomampaa käyttäytymistä, joka voi vastaajan varallisuudesta, kulutuksesta ja tuloista riippuen altistaa taloudelliselle haavoittuvuudelle.

Ensimmäiset kysymykset liittyvät budjetointiin. Olennainen edellytys budjetoinnille on se, että henkilö tekee itse päätökset oman rahankäyttönsä suhteen. Tämä pätee 98 %:lla vastaajistamme. Tämän jälkeen vastaajat raportoivat erilaisia budjetoinnin käytäntöjä. Yleisin on suunnitelma tulojen ja menojen hallinnasta. 45 % seuraa kulutustaan säännöllisesti. Noin 20 % käyttää erityistä sovellusta tai muuta taloudenhallinnan työkalua menojen seurantaan. Noin 70 % vastaajista käyttää vähintään kahta talouden seurannan menetelmää. Taloudellisesta käyttäytymisestä sai pisteen, jos on sekä vastuussa oman taloutensa hallinnasta että käyttää kahta talouden seurannan menetelmää.

Seuraavat kysymykset liittyvät säästämiseen. Yleisin säästämisen tapa on säästää säästö- tai käyttötilillä. Jopa 45 % vastaajista kertoo säästäneensä rahaa kotona tai lompakossaan. Muista säästämisen muodoista voidaan mainita, että 20 % on säästänyt rahastoihin ja 16 % on säästänyt osakkeisiin. Yhteensä 78 % vastaajista kertoo säästäneensä jollain tavalla. Aktiivisesta säästämisestä jollain tavalla sai yhden pisteen.

Seuraavassa kysymyksessä tarkasteltiin vaikeuksia tulla toimeen eli miten toimi tilanteessa, jossa tulot eivät olleet riittäneet kattamaan menoja viimeisen 12 kuukauden aikana. Tällaiseen tilanteeseen oli päätynyt hieman yli puolet vastaajista.

Kyselylomakkeessa eroteltiin kaksi tapaa selvitä tästä tilanteesta: joko ottamalla lainaa tai jollain muulla tavalla. Taloudellisen käyttäytymisen mittaristossa sai yhden pisteen, jos joko ei ollut joutunut tilanteeseen, jossa menot ylittävät tulot, tai jos ei ollut joutunut ottamaan lainaa tilanteesta selviytyäkseen. Nolla pistettä sai, jos joutui ottamaan lainaa selvitäkseen tilanteesta, jossa menot ylittivät tulot.

Selvästi yleisimmät tavat selvitä tilanteesta olivat joko rahan nostaminen tililtä tai kulutuksen sopeuttaminen. Kumpaakin menetelmää käytti noin 19 % vastaajista. Noin kymmenessä prosentissa tapauksista vastaaja oli pyytänyt apua lähipiiriltään, eli perheeltä tai ystäviltä.

Velanottoon perustuvista tavoista yleisimpiä olivat lainaaminen perheeltä tai ystäviltä (11 % kumpikin). Noin 10 % oli selvinnyt tilanteesta luottokortilla. Noin 7 % oli maksanut laskunsa joko myöhässä tai ei ollenkaan. Yhteensä 26 % vastaajista, eli noin puolet heistä, joilla menot olivat ylittäneet tulot, olivat selvinneet tilanteesta velkaa käyttämällä.

Seuraava taloudellisen käyttäytymisen mittari oli se, että teki perustellun valinnan jostain rahoitustuotteesta. Tässä käytettiin kahta mahdollista mittaria: ensinnäkin sitä, että oli vertaillut useamman kuin yhden palveluntarjoajan tuotteita. Toinen mittari oli se, millä perusteella oli valinnan tehnyt. Jos oli perehtynyt käyttäjäarvioihin tai teki valintansa riippumattoman rahoitusneuvojan ohjeiden perusteella, sai kaksi pistettä. Jos teki valintansa jonkun muun tekijän perusteella (esim. ystävän neuvon tai mainoksen perusteella), sai yhden pisteen. Samoin vastaaja sai yhden pisteen, mikäli hän oli vertaillut useamman kuin yhden palveluntarjoajan tuotetta. Kahdesta viimeksi mainitusta ei kuitenkaan saanut kahta pistettä,

Taulukko 4. Taloudellisen käyttäytymisen mittari (% vastaajista)

Budjetointi	
Tekee itse päätökset päivittäisestä rahankäytöstä	98,1 %
Tekee suunnitelman tulojen ja menojen hallinnasta	64,5 %
Pitää kirjaa kulutuksestaan	45,2 %
Pitää laskujen maksamiseen ja päivittäiseen kulutukseen tarkoitetut rahat erillään toisistaan	33,7 %
Kirjoittaa muistiin tulevien laskujen eräpäivät, jottei unohda niitä	35,3 %
Käyttää erityistä applikaatiota tai muuta taloudenhallinnan työkalua menojen seurantaan	19,7 %
Asettaa säännöllisesti toistuville menoille automaattisen veloituksen	51,5 %
Käyttää vähintään kahta talouden seurannan menetelmää & vastaa itse taloudenhallinnasta	69,6 %
Säästäminen	
Säästänyt rahaa kotona tai lompakossa	45,2 %
Säästänyt rahaa säästö- tai käyttötilillä	56,5 %
Antanut rahaa perheelle, jotta he säästäisivät puolestasi	3,2 %
Ostanut joukkovelkalainakirjoja	1,4 %
Ostanut osakkeita	15,6 %
Ostanut rahasto-osuuksia	20,1 %
Ostanut kryptovaluuttoja	4,2 %
Säästänyt tai investoinut jollain muulla tavalla	10,4 %
On säästänyt jollain tavalla	77,9 %
Tulojen suhde menoihin	
Tulot eivät olleet riittäneet kattamaan menoja viimeisen 12kk aikana	52,6 %
Otti uutta lainaa kattaakseen vajeen	26,0 %
Rahoitustuotteiden hankinta	
On tehnyt valinnan rahoitustuotteen suhteen	56,2 %
Teki tuotevertailua viimeaikaisen rahoitustuotteen hankinnan suhteen	26,7 %
Tutki käyttäjäarvioita tai konsultoi riippumatonta rahoitusneuvojaa rahoitustuotteen hankinta-päätöstä tehdessään	27,2 %
Käytti valintaan jotain muuta lähdettä (kuten ystäviä, mainoksia tai suoraan myyjältä saatua tietoa)	11,7 %
Oman talouden seuranta ja suunnittelu	
Tarkastelee taloudellista tilannettaan huolellisesti	76,4 %
Asettaa taloudellisia tavoitteita	49,1 %
Tekee harkittuja ostoksia	71,0 %
Maksaa laskunsa ajallaan	85,8 %

vaan pelkästään yhden pisteen, jos jompikumpi ehdoista toteutui.

Tyypillinen taloudellisen valinnan kohde oli vakuutus, jonka oli ottanut noin 35 % vastaajista. Muiden rahoitustuotteiden (pankkitili, sijoitus, laina tai luottokortti) osalta yleisyys vaihteli 22–27 % välillä. Kaiken kaikkiaan edellisen kahden vuoden aikana jonkun rahoi-

tustuotteen valinnan oli tehnyt noin 56 % vastaajista.

Niistä, jotka tekivät jonkun valinnan, yleisintä oli verrata useamman palveluntarjoajan tuotteita. Noin 23 % kertoi tehneensä niin. Lisäksi 4 % vastaajista kertoi yrittäneensä verrata useamman palveluntarjoajan tuotteita, mutta ei ollut löytänyt muita vaihtoehtoja. Noin 15 % vastaajista kertoi valinneensa tuotteen ilman vertailua ja noin 9 % oli vertaillut yhden palveluntarjoajan eri tuotteita.

Noin 27 % vastaajista teki valintansa jonkun riippumattoman neuvon perusteella, kuten hintavertailun, käyttäjäarvion, asiantuntijan tekemän tuotevertailun tai riippumattoman neuvojan ohjeen perusteella. Lisäksi noin 12 % teki valintansa jonkun muun valintakriteerin perusteella, kuten lähipiirin suosituksesta, mainoksesta tai palveluntarjoajalta saadun tiedon perusteella, tai sosiaalisen median kautta.

Loput taloudellisen käyttäytymisen mittareista olivat selvästi suoraviivaisempia, ja ne perustuivat vastauksiin viisiportaisella Likertin asteikolla samanmielisyydestä väitteiden kanssa. Kustakin väitteestä sai yhden pisteen, jos oli väitteen kanssa täysin samaa mieltä tai jokseenkin samaa mieltä. Väitteet olivat ”tarkastelen tämänhetkistä taloudellista tilannettani huolellisesti”, ”asetan pitkän tähtäimen taloudellisia tavoitteita ja pyrin saavuttamaan ne”, ”harkitsen tarkkaan, onko minulla varaa johonkin, ennen kuin teen ostopäätöksen”, ja ”maksan laskuni ajallaan”. Taloudellisen käyttäytymisen keskimääräinen pisteluku oli 5,63.

5.3 Taloudelliset asenteet

Talousosaamisen kolmas osa-alue OECD/INFE-mittaristossa on taloudelliset asenteet. Taloudellisten asenteiden mittari muodostettiin rahankäyttöön suhtautumista kuvaavista väittämistä. Vastaajia pyydettiin kertomaan, ovatko he eri mieltä vai samaa mieltä kolmesta väittämästä. Korkeimmat pisteet sai olemalla väittämistä eri mieltä. Kuten käyttäytymisen osalta, korkea pistemäärä kuvaa konservatiivista suhtautumista rahankäyttöön, kun taas matala pistemäärä kuvastaa huoletonta asennetta. Vastaukset ”en tiedä” ja ”en osaa sanoa” sijoitettiin skaalan keskivaiheille kohtaan 3.

Vastaukset on esitetty taulukossa 5. Kolmesta eri väittämästä vastaajat olivat selvästi samanmielisimpiä väitteen ”raha on kuluttamista varten” kanssa. Tämän väitteen kanssa itse asiassa useampi oli samanmielinen kuin erimielinen. Sen sijaan kahden muun väitteen kanssa, ”pitkällä aikavälillä mieluummin kulutan rahaa kuin säästän sitä” ja ”elän hetkessä enkä huolehdi huomisesta” vastaajat olivat enemmän eri mieltä kuin samaa mieltä. Luvuista laskettiin keskiarvo laskemalla luvut yhteen, jakamalla saatu summa kolmella, sekä skaalaamalla tästä saatu tulos välille 0–4 vähentämällä luvusta 1. Näin tehden keskiarvoksi saatiin 2,26.

Taulukko 5. Taloudellisten asenteiden mittari (% vastaajista, jotka ovat eri mieltä väittämistä)

Taloudelliset asenteet	
Pitkällä aikavälillä mieluummin kulutan kuin säästän rahaa	50,5 %
Raha on kuluttamista varten	27,7 %
Elän hetkessä enkä huolehdi huomisesta	53,7 %

5.4 Digitaalinen talousosaaminen

Digitaalinen talousosaaminen on OECD/INFE:n kyselyssä uusi asiakokonaisuus. Kuten talousosaaminen yleensä, myös digitaalinen ta-

lousosaaminen jakaantuu kolmeen osa-alueeseen: tietämys, käyttäytyminen ja asenteet.

Digitaaliseen talousosaamiseen liittyi kolme väitettä, jotka piti arvioida asteikolla tosi / epätosi: ”digitaalinen rahoitussopimus vaatii allekirjoituksen paperilla ollakseen pätevä”, ”henkilökohtaisia tietojani, joita jaan julkisesti internetissä, voidaan käyttää minulle kohdistettujen mainosten lähteenä”, ja ”kryptovaluutat ovat käypä maksuväline siinä kuin setelit ja kolikotkin”. Ensimmäinen ja viimeinen väitteistä ovat epätosia, keskimmäinen on tosi. Näistä ensimmäinen oli valitettavasti käännösvaiheessa jäänyt muotoon ”sopimus vaatii allekirjoituksen paperilla ollakseen pätevä”. Tämä ei kuitenkaan vaikuta väitteen totuudellisuuteen, joskin lauseen sisältö ja erityisesti digitaalinen aspekti jää vähemmälle huomiolle.

Taulukko 6: Digitaalisen taloustietämyksen vastaukset

Väite	Oikeiden vastausten osuus (%)
Sopimus vaatii allekirjoituksen paperilla ollakseen pätevä. (epätosi)	60,3 %
Henkilökohtaisia tietojani, joita jaan julkisesti internetissä, voidaan käyttää minulle kohdistettujen mainosten lähteenä. (tosi)	76,8 %
Kryptovaluutat ovat käypä maksuväline siinä kuin setelit kuin kolikotkin (epätosi)	43,4 %
Oikeita vastauksia keskimäärin	**1,78**

Digitaalisen talouskäyttäytymisen osiossa oli neljä väitettä, jotka arvioitiin viisiportaisella Likertin asteikolla (1=täysin eri mieltä, 5=täysin samaa mieltä). Nämä väitteet olivat: 1) Jaan salasanani ja pankkitilini käyttäjätunnukset ystävilleni; 2) Ennen rahoitustuotteen ostopäätöstä verkossa tarkistan, että myyjää on säännelty kotimaassani; 3) Jaan tietoa raha-asioistani julkisesti internetissä, esimerkiksi sosiaalisessa mediassa; 4) Vaihdan säännöllisesti salasanat nettisivulla, joilla teen nettiostoksia tai seuraan henkilökohtaista talouttani. Ensimmäisen ja kolmannen vastauksen osalta sai pisteen, jos väitteen kanssa oli täysin tai jokseenkin eri mieltä, ja toisen ja neljännen kysymyksen osalta sai pisteen, jos sen kanssa oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä.

Neljästä väitteestä ensimmäiseen ja kolmanteen lähes kaikki vastaajat vastasivat oikein. Vastaajat eivät onneksi jaa salasanoja tai pankkitilin käyttäjätunnuksia, tai tietoa raha-asioistaan sosiaalisessa mediassa. Salasanojen vaihtaminen tai myyjän sääntelyn statuksen tarkistaminen on sen sijaan selvästi harvinaisempaa.

Taulukko 7. Digitaalisen talouskäyttäytymisen vastaukset

Kysymys	Oikein vastanneiden osuus
Jaan salasanani ja pankkitilini käyttäjätunnukset ystävilleni	92,4 %
Tarkistan, että rahoitustuotteen myyjä on säännelty kotimaassani	30,5 %
Jaan tietoa raha-asioistani julkisesti internetissä, esimerkiksi sosiaalisessa mediassa	92,0 %
Vaihdan säännöllisesti salasanat nettisivuilla, joilla teen nettiostoksia tai seuraan henkilökohtaista talouttani	28,8 %
Keskimääräiset pisteet	***2,23***

Viimeisenä kohtana digitaalisessa talousosaamisessa ovat asenteet. Asenteisiin liittyviä väittämiä kyselyssä on kolme: 1) Mielestäni on turvallista asioida nettikaupoissa käyttäen jul-

Taulukko 8. Asenteet digitaalista talousosaamista kohtaan

Väite	Pisteet keskimäärin
Julkinen verkkoyhteys on turvallinen asiointiin (skaala käännetty)	2,63
Sivuston turvallisuus on tärkeää tarkistaa ennen ostoksia	2,89
Ei ole tärkeää lukea käyttöehtoja (skaala käännetty)	2,67
Asenteet digitaalista talouskäyttäytymistä kohtaan (yhteispisteet)	**2,72**

kista WIFI-yhteyttä, esimerkiksi kahviloissa, lentokentillä tai ostoskeskuksissa; 2) On tärkeää tarkistaa sivuston turvallisuus ennen ostoksia, esimerkiksi https-merkinnästä tai jostain muusta merkinnästä; 3) Mielestäni ei ole tärkeää lukea käyttöehtoja ennen ostamista internetistä. Näistä ensimmäisessä ja jälkimmäisessä skaala käännettiin. Kuten taloudellisissa asenteissa ylipäätään, digitaalisten talousasenteiden pisteet laskettiin skaalalla 0–4 ja niihin otettiin pisteiden keskiarvo. ”En osaa sanoa” tai ”en halua vastata” pisteytettiin skaalan keskikohtaan eli kohtaan 2. Näiden kohtien osalta pisteiden hajonta on pienempää kuin muissa mittareissa.

5.5 Tulokset vakuutusosaamisen suhteen

Tutkimuksessa vakuutusosaamista mitattiin sekä vakuutusten ominaisuuksia koskevilla tietämyskysymyksillä että vastaajan omalla käsityksellä omasta osaamisestaan. Tässä tutkimuksessa vakuutusosaamista mitattiin kuudella kysymyksellä, joista neljä koski vahinkovakuuttamista ja kaksi henkivakuuttamista. Kysymykset

Taulukko 9. Vakuutusosaamisen mittaristo

Väite	Oikein vastanneiden osuus (%)
Vakuutus on tulonsiirto tästä hetkestä tulevaisuuteen, jossa paikataan mahdollista tulonmenetystä vahingosta johtuen (tosi)	50,2 %
Vakuutusmaksu nousee, jos vakuutuksenottaja valitsee korkeamman omavastuun. (epätosi)	56,2 %
Pakollinen liikennevakuutus kattaa kolarissa molempien autojen vahingot. (epätosi)	59,8 %
Jos puhelimesi varastetaan, kotivakuutus korvaa tyypillisesti uuden puhelimen arvon. (epätosi)	46,4 %
Henkivakuutusta voidaan käyttää myös säästämistarkoituksiin. (tosi)	46,0 %
Henkivakuutus on hyödyllinen erityisesti sellaisessa tilanteessa, jossa vakuutetulla on lainaa ja lapsia. (tosi)	73,4 %
Vakuutustietämyksen pistemäärä (oikeita vastauksia keskimäärin)	3,31
Itsearvioitu vakuutusosaaminen skaalalla 1–7	4,80

olivat tosi / epätosi -kysymyksiä. Oikea vastaus väitteeseen on merkitty alla olevaan taulukkoon. Tyypillisesti oikeiden vastausten määrä vaihteli 46 prosentista 60 prosenttiin, mutta viimeiseen henkivakuutusta koskevaan väitteeseen vastasi oikein 73 prosenttia vastaajista. Keskimäärin vastaajat osasivat vastata oikein 3,31 kysymykseen. Itsearvioitu vakuutusosaaminen, joka mitattiin skaalalla 1–7 vastauksena kolmeen kysymykseen, oli tasolla 4,80.[2]

6. Talousosaamisen tulokset jaoteltuna eri väestöryhmien mukaan

Talousosaamisessa on merkittäviä eroja väestöryhmien mukaan jaoteltuna. Tyypillisiä, hyvin tunnettuja eroavaisuuksia ovat mm. se, että naisten taloudellinen tietämys on alempaa kuin miesten, tai että koulutus korreloi merkittävästi ja positiivisesti talousosaamisen kanssa. Lisäksi mm. työmarkkinastatuksella tai iällä voi olla vaikutusta talousosaamiseen. Joissain maissa myös asuinseudulla tai etnisellä taustalla voi olla iso vaikutus talousosaamiseen.

Tässä osiossa tarkastelemme talousosaamisen jakautumista vastaajien taustamuuttujien mukaan. Aloitamme talousosaamisen perinteisistä mittareista ja siirrymme sitten tarkastelemaan digitaalista talousosaamista ja vakuutusosaamista. Tällä tarkastelulla on merkitystä erityisesti sen vuoksi, että sen avulla pystymme erottamaan ne väestöryhmät, joilla on erityisiä haasteita talousosaamisen suhteen.

Taulukossa 10 on mukana myös talousosaamisen yhteispisteet, jotka saadaan laskemalla yhteen kaikkien osa-alueiden pisteet. Tällä OECD/INFE:n käyttämällä laskutavalla käyttäytyminen painottuu eniten, koska siinä on eniten osa-alueita. Kaikkien vastaajien keskiarvo on 12,53, kun maksimi on 20 pistettä.

6.1 Tietämys

Ikäryhmistä taloudellisen tietämyksen taso oli korkeinta parhaassa työiässä olevien joukossa, 40–49-vuotiaiden ryhmässä. Selvästi matalinta se oli 18–29-vuotiaiden nuorten aikuisten joukossa. Voidaankin pohtia, onko taloudellinen tietämys sellaista tietoa, jota kerrytetään kokemuksen kautta. Yhtäältä yksilöt usein oppivat virheistään, ja tekemällä kertyy taitoja, jolloin taloudellisten päätösten tekeminen vahvistuu iän myötä. Toisaalta suurin osa ihmisistä tekee merkittäviä taloudellisia päätöksiä, kuten oman kodin hankkimista ja asuntolainan ottoa, vain harvoin elämänsä aikana. Tällöin heikolla tietämyksen tasolla tehdyillä päätöksillä voi olla kauaskantoisia seurauksia.

Taloudellinen tietämys oli naisilla selvästi matalampaa kuin miehillä. Tämä on kansainvälisesti havaittu ilmiö, jolle on kirjallisuudessa haettu selitystä. Bucher-Koenen ym. (2021) ovat näyttäneet, että naiset vastaavat useammin ”en osaa sanoa” kuin miehet. Tutkijat havaitsivat, että kun tämä vastausvaihtoehto suljetaan pois, naiset vastaavat oikein useammin, mikä viittaisi siihen, että naiset eivät ole yhtä itsevarmoja taloustietämyksestään kuin miehet. He näyttivät, että noin kolmannes tästä naisten ja miesten välisestä erosta taloudellisessa tietämyksessä voidaan selittää eroissa itsevarmuudessa. Tämänkin jälkeen osa tietämyksen eroista jää jäljelle.

[2] *Nämä kolme väitettä olivat: ”Tiedän, mitä vakuutukseni korvaavat”, ”Ymmärrän erilaisten vakuutusten sisällöt ja sopimusehdot”, ja ”Osaan vertailla erilaisten vakuutusten ominaisuuksia ja maksuja”.*

Taloustietämys nousi vastaajien koulutustason mukaan. Koulutustason ja taloustietämyksen välinen suhde on myös hyvin tunnettu kansainvälisestä tutkimuksesta. Osa siitä saattaa selittyä silläkin, että koulutettu väestönosa on yleensä myös parempi erilaisissa testeissä. Myös ammattiryhmien välillä on eroja. Yrittäjät erottuivat palkansaajista, eläkeläisistä ja työelämän ulkopuolella olevista korkeammalla taloustietämyksen tasollaan. Tämä saattaa johtua siitä, että yrittäjät joutuvat talousasioiden kanssa tekemisiin myös omassa yritystoiminnassaan, ja sen vuoksi talous on heille tutumpaa kuin muulle väestölle. Maantieteellisistä alueista Pohjois-Suomi erottuu muista korkeammalla taloustietämyksellään.

Taulukko 10. Talousosaamisen mittareiden pisteet väestöryhmittäin

	Tietämys	Käyttäytyminen	Asenteet	Yhteispisteet
Koko otos	4,73	5,63	2,26	12,53
Ikäryhmä				
18–29	3,82	6,13	2,08	11,92
30–39	4,69	5,69	2,25	12,53
40–49	5,29	5,75	2,20	13,13
50–59	5,04	5,42	2,23	12,63
60–69	5,13	5,53	2,16	12,77
70-	4,59	5,20	2,63	12,32
Sukupuoli				
Miehet	5,16	5,56	2,17	12,86
Naiset	4,32	5,69	2,34	12,22
Alue				
Etelä	4,70	5,61	2,23	12,47
Itä	4,77	5,67	2,16	12,56
Länsi	4,66	5,65	2,31	12,51
Pohjoinen	5,02	5,68	2,32	12,87
Koulutus				
Peruskoulu	3,69	5,05	2,23	10,84
Lukio	4,58	5,46	2,18	12,14
Korkeakoulu	5,55	6,19	2,36	14,07
Työllisyystilanne				
Yrittäjä	5,23	6,44	2,21	13,88
Ei työelämässä	4,48	5,68	2,06	12,06
Palkansaaja	4,85	5,84	2,27	12,92
Eläkeläinen	4,78	5,30	2,39	12,37

Tietämysmittarin arvot ovat välillä 0–7, käyttäytymismittarin arvot välillä 0–9, asennemittarin arvot välillä 0-4, yhteispisteiden vaihteluväli 0-20.

6.2 Käyttäytyminen

Tulokset taloudellisen käyttäytymisen suhteen olivat osin hyvin erilaisia kuin taloudellisen tietämyksen suhteen. Ehkä hieman yllättäen mittarin pistemäärä oli selvästi korkein 18–29-vuotiaiden nuorten aikuisten joukossa. Tämä antaa nuorten taloudellisesta osaamisesta selkeästi positiivisemman kuvan kuin tietämykseen keskittyminen. Koska nuorilla aikuisilla talous on usein melko tiukoilla, niin on mahdollista, että tarkka taloudenpito on välttämättömyydestä johtuva hyve. Vanhimmalla, yli 70-vuotiaiden ikäluokalla on puolestaan selkeästi alimmat pisteet taloudellisesta käyttäytymisestä. Erot ikäryhmien välillä olivat kuitenkin melko pieniä. Toisin kuin taloudellisen tietämyksen mittaristolla, naisilla oli tässä korkeampi pistemäärä kuin miehillä, mutta ero on melko pieni. Kuten taloustietämyksen suhteen, myös talouskäyttäytymisen pistemäärä nousee selkeästi koulutuksen myötä. Työllisyysryhmien osalta selvästi korkein pistemäärä oli yrittäjillä, kun taas maantieteellisten alueiden erot ovat melko pieniä.

6.3 Asenteet

Talousasenteiden suhteen korrelaatio iän suhteen on jälleen varsin erilainen kuin edellä. Vanhimmilla vastaajilla, eli 70-vuotiailla tai sitä vanhemmilla, oli selkeästi korkein pistemäärä taloudellisissa asenteissa. Voidaankin siis sanoa, että vanhemmilla ihmisillä on konservatiivisemmat taloudelliset asenteet kuin nuorilla ja keski-ikäisillä. Naisilla oli jälleen korkeampi pistemäärä kuin miehillä. Koulutusryhmien välillä olevat erot eivät ole niin selkeitä kuin aikaisemmin, mutta yliopistotutkinnon suorittaneilla on edelleen korkein pistemäärä eri ryhmistä. Eläkeläisillä oli korkeampi pistemäärä kuin yrittäjillä, työssäkäyvillä tai työelämän ulkopuolella olevilla. Maantieteellisen alueen suhteen erot olivat melko pieniä. Itä-Suomessa pistemäärä oli jonkun verran alempi kuin muualla.

6.4 Tulokset digitaalisen talousosaamisen suhteen

Seuraavaksi tarkastelemme digitaalisen talousosaamisen osa-alueita. Kuten edellä esitettiin, myös digitaalisessa talousosaamisessa on kolme osa-aluetta: tietämys, käyttäytyminen ja asenteet. Laskemalla nämä yhteen saadaan myös digitaalisen talousosaamisen osalta yhteispisteet. Verrattuna perinteiseen talousosaamiseen, tietämys painottuu vähemmän (koska siitä voi saada vain kolme pistettä) ja käyttäytyminen ja erityisesti asenteet enemmän (molemmista maksimi neljä pistettä).

Digitaalisen taloustietämyksen osalta tulokset näyttävät hyvin samanlaisilta kuin taloustietämyksen osalta yleensä. Tietämys on heikointa nuorimmalla ikäluokalla ja vanhimmalla ikäluokalla, ja parasta parhaassa työiässä olevilla, erityisesti ikäluokassa 40–49-vuotiaat. Miesten ja naisten välillä on merkittävä ero, kun taas alueelliset erot ovat pienempiä. Myös digitaalinen taloustietämys korreloi merkittävästi taloustietämyksen kanssa, ja yrittäjillä on selkeästi korkeampi digitaalinen taloustietämys kuin muulla väestöllä.

Digitaalinen talouskäyttäytyminen eroaa muun talouskäyttäytymisen suhteen siinä, että nuorilla ei ole korkeammat talouskäyttäytymisen pisteet kuin muilla ryhmillä: itse asiassa kahdella nuorimmalla vastaajaryhmällä on alhaisemmat pisteet kuin millään toisella ryhmällä. Korkeimmat pisteet ovat ryhmällä 50–59-vuotiaat. Naisilla on jonkun verran korkeammat pisteet digitaalisesta talouskäyttäytymisestä kuin

miehillä. Alueista Itä-Suomessa on korkeimmat talouskäyttäytymisen pisteet. Korkeakoulutetuilla on korkeammat talouskäyttäytymisen pisteet kuin alemman koulutuksen saaneilla. Työelämän ulkopuolella olevilla on matalammat talouskäyttäytymisen pisteet, kun taas muiden ryhmien välillä ei ole juuri eroja.

Asennepisteissä vanhemmilla vastaajilla on keskimäärin korkeammat pisteet kuin nuoremmilla, korkeimpien pisteiden ollessa ikäryhmällä 60–69-vuotiaat. Naisilla on korkeammat asennepisteet kuin miehillä. Korkeakoulutuksen saaneilla on selvästi korkeammat pisteet kuin muilla ryhmillä. Työmarkkinaryhmistä korkeimmat asennepisteet saavat eläkeläiset, kuten myös perinteisen talousosaamisen osalta.

Digitaalisen talousosaamisen yhteispisteissä on merkittäviä eroja iän suhteen. Korkeimmat

Taulukko 11. Digitaalisen talousosaamisen mittareiden pisteet väestöryhmittäin (keskiarvot)

	Digitaalinen taloustietämys	Digitaalinen talous-käyttäytyminen	Asenteet digitaalista talousosaamista kohtaan	Yhteispisteet
Koko otos	1,78	2,23	2,72	6,75
Ikä				
18–29	1,29	2,03	2,38	5,70
30–39	1,87	2,14	2,62	6,65
40–49	2,18	2,25	2,73	7,16
50–59	1,99	2,40	2,94	7,32
60–69	2,01	2,35	2,99	7,35
70-	1,52	2,24	2,78	6,54
Sukupuoli				
Mies	1,94	2,19	2,64	6,77
Nainen	1,65	2,26	2,82	6,73
Alue				
Etelä	1,81	2,23	2,73	6,77
Itä	1,83	2,41	2,78	7,03
Länsi	1,70	2,14	2,67	6,51
Pohjoinen	1,83	2,29	2,82	6,94
Koulutus				
Peruskoulu	1,32	2,18	2,62	6,11
Toinen aste	1,74	2,13	2,68	6,55
Korkeakoulu	2,14	2,38	2,86	7,39
Työllisyystilanne				
Yrittäjä	2,08	2,29	2,59	6,96
Ei työelämässä	1,60	2,10	2,66	6,36
Palkansaaja	1,95	2,26	2,68	6,90
Eläkeläinen	1,73	2,27	2,86	6,86

Tietämysmittarin arvot ovat välillä 0–3, käyttäytymismittarin arvot välillä 0–4, asennemittarin arvot välillä 0–4.

pisteet ovat ikäryhmillä 60–69-vuotiaat ja 50–59-vuotiaat, kun taas nuorimman ikäryhmän (alle 30-vuotiaat) pisteet ovat selvästi matalimmat. Tämä on vastoin ajatusta, että nuorimmille digitaalinen talousosaaminen olisi jotenkin luonnollista tai helppoa. Miesten ja naisten osalta ei yhteispisteissä ole juuri eroja, kun erot eri osa-alueilla kumoavat toisensa. Alueista korkeimmat pisteet ovat Itä-Suomessa ja matalimmat ovat Länsi-Suomessa. Talousosaamisen yhteispisteet korreloivat koulutuksen kanssa positiivisesti. Peruskoulun ja toisen asteen tutkinnon suorittaneiden osalta erot tulevat lähinnä tietämyksen osalta. Työelämän ulkopuolella olevilla on selvästi muita matalammat pisteet, muuten erot ovat pieniä.

6.5 Tulokset vakuutusosaamisen suhteen

Taulukossa 12 tarkastellaan vakuutusosaamisen jakautumista eri ryhmien välillä. Vakuutusosaamisessa näkyy selvästi se, että nuorilla ikäryhmillä (alle 40-vuotiaat) tietämys on matalampaa kuin vanhemmilla ikäluokilla. Koska tarkastellut vakuutusten periaatteet ovat pysyneet melko samanlaisina vuosikymmenten saatossa, niin tämä on hyvin todennäköisesti seurausta kertyneestä kokemuksesta vakuutuksista. Samantyyppinen suhde näkyy myös itsearvioidussa vakuutusosaamisessa. Miehillä vakuutustietämys on korkeampaa kuin naisilla. Ero on voimakkaampi objektiivisen kuin subjektiivisen mittarin osalta. Alueista vakuutusosaaminen on korkeampaa Itä-Suomessa kuin muualla. Koulutus on selvästi positiivisessa yhteydessä vakuutusosaamiseen. Työmarkkinaryhmissä vakuutusosaaminen oli korkein ehkä hieman yllättäen eläkeläisten ryhmässä, ja matalin muilla työvoiman ulkopuolella olevilla. Erot eläkeläisten ja yrittäjien välillä tosin olivat melko pieniä.

Taulukko 12. Vakuutusosaamisen mittareiden pisteet väestöryhmittäin: keskiarvot

	Vakuutus-tietämys	Itsearvioitu vakuutus-osaaminen
Koko otos	3,31	4,80
Ikä		
18–29	2,36	4,63
30–39	3,02	4,66
40–49	3,66	4,72
50–59	3,65	4,85
60–69	4,04	4,93
70-	3,88	5,06
Sukupuoli		
Miehet	3,53	4,87
Naiset	3,28	4,74
Alue		
Etelä-Suomi	3,35	4,77
Itä-Suomi	3,73	5,05
Länsi-Suomi	3,41	4,84
Pohjois-Suomi	3,40	4,74
Koulutus		
Peruskoulu	2,69	4,51
Lukio	3,30	4,79
Korkeakoulu	3,94	5,00
Työllisyystilanne		
Yrittäjä	3,83	4,83
Ei työelämässä	2,83	4,60
Palkansaaja	3,39	4,87
Eläkeläinen	3,89	4,95

Vakuutustietämyksen arvot välillä 0-6, itsearvioitu vakuutusosaaminen 1-7.

7. Korrelaatiot talousosaamisen eri mittareiden välillä

Edellä kävikin jo ilmi, että monesti mittareiden ja taustamuuttujien välisissä yhteyksissä on samankaltaisuuksia: esimerkiksi erilaisia subjektiivisen tietämyksen mittareita tuntuu yhdistävän samankaltaiset taustatekijät. Tämä antaa epäsuoraa todistusaineistoa mittareiden välisistä yhteyksistä. Tätä voidaan mitata myös suoremmin laskemalla muuttujien väliset korrelaatiot. Esitämme ne taulukossa 13.

Taulukosta käy ilmi, että ensinnäkin kaikki siinä olevat korrelaatiot ovat positiivisia. Niiden suuruus vaihtelee välillä 0,03–0,53. Selkeästi suurimmat korrelaatiot ovat kolmen eri objektiivisen tietämyskysymyksen välillä. Niiden korrelaatiot vaihtelevat välillä 0,43–0,53. Subjektiivisella tietämyksellä on siis selvästi samoja selittäviä tekijöitä. Toinen huomionarvoinen asia on, että käyttäytyminen ja asenteet korreloivat melko vahvasti keskenään, mutta tietämys ei korreloi kovinkaan voimakkaasti käyttäytymisen ja asenteiden kanssa. Vaikka korrelaatio ei kerrokaan kausaliteetista, tämä havainto on ainakin linjassa sellaisen hypoteesin kanssa, jonka mukaan asenteilla on suurempi vaikutus käyttäytymiseen kuin tietämyksellä. Erityisesti digitaalisen talousosaamisen suhteen korrelaatio tietämyksen ja käyttäytymisen välillä on melko matala (0,05).

8. Yhteenveto

Tutkimus osoitti, että suomalaisen aikuisväestön talousosaaminen on keskimäärin tarkasteltuna kohtuullisella tasolla. Yksityiskohtaisempi tarkastelu talousosaaminen eri osa-alueilla ja väestöryhmittäin paljastaa kuitenkin ongelmakohtia. Tutkimuksesta saadut tulokset antavat hyviä syötteitä talousosaamisen edistämiseen ja erityisesti siihen, mihin edistämistoimia tulee ensisijaisesti kohdentaa talousosaamisen kansallisen strategian toteuttamisessa. Talousopetus sisältyy koulujen opetussuunnitelmiin, mutta aikuisten tavoittaminen on hankalaa. Aikuisille suunnattua systemaattista talousopetusta ei ole tällä hetkellä olemassa. Monessa yhteydessä on tullut esille aikuisten tarve talousopetukselle, joka olisi mahdollista toteuttaa esimerkiksi työnantajien tai terveydenhuollon toimesta. Talousosaamista tulee päivittää muuttuvassa taloudellisessa toimintaympäristössä.

Taulukko 13. Korrelaatiot talousosaamisen mittarien välillä

	1	2	3	4	5	6	7
1. Tietämys							
2. Käyttäytyminen	0,20						
3. Asenteet	0,15	0,31					
4. Digitietämys	0,45	0,10	0,08				
5. Digi-käyttäytyminen	0,11	0,20	0,07	0,05			
6. Asenteet digiosaamiseen	0,20	0,13	0,16	0,16	0,31		
7. Vakuutustietämys	0,53	0,19	0,13	0,43	0,14	0,22	
8. Itsearvioitu vakuutusosaaminen	0,09	0,22	0,03	0,04	0,15	0,10	0,17

Talousosaamisen eri osa-alueista löytyy selkeitä säännönmukaisuuksia. Miesten ja naisten välillä on päinvastaisia eroja sekä tietämyksessä, käyttäytymisessä, asenteissa että osaamisessa. Miesten tietämys on korkeampaa kuin naisten, mutta käyttäytymisen ja asenteiden osalta naiset saavat kuitenkin korkeampia pisteitä. Korkeammat pistemäärät kertovat konservatiivisemmasta käyttäytymisestä ja asenteista. Talousosaamisen yhteispisteissä tämän vuoksi tulokset ovat kuitenkin melko tasaiset. Nämä tulokset ovat hyvin samankaltaiset myös digitaalisen talousosaamisen suhteen.

Koulutus on säännönmukaisesti yhteydessä korkeampaan talousosaamiseen. Tämä pätee kaikkiin talousosaamisen mittareihin. Nuorilla aikuisilla on yleensä matalin taloustietämys ja usein myös muut talousosaamisen osa-alueet ovat heikompia. Joillain talouskäyttäytymisen osa-alueilla nuorilla aikuisilla on kuitenkin muita parempi talouskäyttäytyminen. Konservatiivinen käyttäytyminen voi johtua nuorten aikuisten muita pienemmistä tuloista. Taloudellisissa asenteissa vanhemmat ihmiset ovat selvästi varovaisempia ja vähemmän impulsiivisia kuin nuoret. Yrittäjät saavat talouskäyttäytymisestä selvästi korkeammat pisteet kuin muut.

Vakuutusosaaminen oli suhteellisen vahvaa ja saavutti huippunsa yli 60-vuotiaiden ikäluokassa. Käsitys omasta vakuutusosaamisesta oli vahvempaa kuin osoitettu tietämys.

Tutkimustulokset talousosaamisen vaihtelusta olivat hyvin pitkälle samansuuntaisia kuin muissa maissa tehdyt tutkimukset (Lusardi ja Mitchell 2014; OECD 2020).

OECD/INFE:n tapa laskea talousosaamisen pisteet on varsin suoraviivainen. Pisteet vain lasketaan yhteen, ja kaikki alakohdat ovat samanarvoisia. Erityisesti käyttäytymisen ja asenteiden suhteen tehdään paljon tulkintaa sitä, mikä on toivottavaa käyttäytymistä. Muitakin mahdollisuuksia olisi, kuten kysymysten painottaminen esim. pääkomponenttianalyysilla tai Raschin mallia hyödyntäen. Myös tästä on oma kirjallisuutensa (esim. Ranyard ym. 2020). OECD/INFE:n mittariston ensisijainen käyttötarkoitus on toimia julkisen päätöksenteon tukena pikemminkin kuin akateemisen tutkimuksen lähteenä, joten laskennallinen yksinkertaisuus on ollut sen tavoitteena. Koska oma aineistonkeruumme liittyi kiinteästi OECD/INFE:n toimeksiantoon, olemme tässä raportoineet talousosaamisen tunnusluvut sen metodologian mukaisesti. Jatkotutkimuksessamme hyödynnämme muitakin mahdollisuuksia.

Koko väestön talousosaamista tulee tutkia säännöllisesti. Näin voidaan todentaa talousosaamisen kansallisen strategian toteuttamisen vaikuttavuus sekä olla ajan tasalla talousosaamisen kehittymisestä eri väestöryhmissä. Tutkimuksen tulokset tulee jakaa kaikkien talousosaamistyötä tekevien toimijoiden kesken, jotta he osaisivat suunnata toimiaan sisällöllisesti oikein ja relevantteihin kohderyhmiin. Suomessa olisi nyt suunnattava talousopetusta aikuisväestöön, jotta olemme vuoteen 2030 mennessä maailman parhaita talousosaajia. □

Kirjallisuus

Allodi E., Cervellati E. ja Stella G. (2020), "A new proposal to define insurance literacy: Paving the path ahead", *Risk Governance and Control: Financial Markets and Institutions*, 10(4):22–32.

Atkison, A. ja Messy, F.-A. (2012), "Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Network", OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions No. 15.

Bucher-Koenen, T., Alessie, R. J., Lusardi, A. ja van Rooij, M. (2021), "Fearless Woman: Financial Literacy and Stock Market Participation", NBER Working Paper 28723.

Consumer Financial Protection Bureau (CFPB) (2015), *Measuring financial well-being: A guide to using the CFPB Financial Well-Being Scale*, https://www.consumerfinance.gov/data-research/research-reports/financial-well-being-scale/ (viitattu 19.4.2023).

Cucinelli D., Lippi A. ja Soan M. (2021), "Per aspera ad astra: The big challenge of consumers' insurance literacy", *International Journal of Consumer Studies*, 45(6):1357–1372.

Greszki, R., Meyer, M., & Schoen, H. (2015), Exploring the effects of removing "too fast" responses and respondents from web surveys, *Public Opinion Quarterly*, *79*(2), 471–503.

Huston, S. J. (2010), Measuring Financial Literacy, *Journal of Consumer Affairs*, *44*(2), 296–316.

Jin, K. Y., Reichert, F., Cagasan Jr, L. P., de La Torre, J., & Law, N. (2020), Measuring digital literacy across three age cohorts: Exploring test dimensionality and performance differences, *Computers & Education*, *157*, 103968.

Kalmi, P. (2013): "Taloudellinen lukutaito ja sen kritiikki", *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 109(2), 250–259.

Kalmi, P. ja Ruuskanen, O-P. (2016), "Suomalaiset pärjäävät taloudellisessa tietämyksessä ja käyttäytymisessä hyvin suhteessa muihin maihin", *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 112: 6–18.

Kempson, E. (2009), "Framework for the Development of Financial Literacy Baseline Surveys: A First International Comparative Analysis", OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, No. 1, OECD Publishing.

Kim, J., Braun, B. ja Williams, A. (2013) "Understanding Health Insurance Literacy: A Literature Review", *Family and Consumer Science* 42(1): 3–13.

Koskelainen, T., Kalmi, P., Scornavacca, E. ja Vartiainen, T. (2023), "Financial literacy in the digital age—A research agenda", *The Journal of Consumer Affairs* 57(1): 507–528.

Lin, X., Bruhn, A., & William, J. (2019), Extending financial literacy to insurance literacy: A survey approach. *Accounting & Finance*, 59, 685-713.

Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2011), Financial literacy around the world: an overview. *Journal of Pension Economics & Finance*, 10(4): 497–508.

Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2014), The economic importance of financial literacy: Theory and evidence, *American Economic Journal: Journal of Economic Literature*, *52*(1), 5–44.

Lyons, A. ja Kass-Hanna, J. A. (2021), "Methodological Overview to Defining and Measuring "Digital" Financial Literacy", *Financial Planning Review* 4(2), https://doi.org/10.1002/cfp2.1113

Mason, C. ja Wilson, R. M. (2000), "Conceptualising financial literacy". Business School Research. Paper 7, Loughborough University.

OECD (2016), "OECD/INFE International Survey of Adult Financial Literacy Competencies", OECD, http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/OECD-INFE-International-Survey-ofAdult-FInancial-Literacy-Competencies.pdf (viitattu 19.4.2023).

OECD (2018), "OECD/INFE Toolkit for Measuring Financial Literacy and Financial Inclusion", http://www.oecd.org/financial/education/2018-INFE-FinLit-Measurement-Toolkit.pdf (viitattu 19.4.2023).

OECD (2020), "OECD/INFE 2020 International Survey of Adult Financial Literacy", https://www.oecd.org/financial/education/oecd-infe-2020-international-survey-of-adult-financial-literacy.pdf (viitattu 19.4.2023).

OECD (2022), "OECD/INFE Toolkit for Measuring Financial Literacy and Financial Inclusion 2022", www.oecd.org/financial/education/2022-INFE-Toolkit-Measuring-Finlit-Financial-Inclusion.pdf (viitattu 19.4.2023).

Oikeusministeriö (2023), *Talousosaamisen edistäminen ja talousosaamisen strategia,* https://oikeusministerio.fi/talousosaamisen-edistaminen (viitattu 19.8.2023)-

Pitthan, F. ja De Witte, K. (2021), "Puzzles of insurance demand and its biases: A survey on the role of behavioural biases and financial literacy on insurance demand", *Journal of Behavioral and Experimental Finance*, 30, 100471.

Ranta, M., & Salmela-Aro, K. (2018), Subjective financial situation and financial capability of young adults in Finland, *International Journal of Behavioral Development*, *42*(6), 525–534.

Ranyard, R., McNair, S., Nicolini, G., ja Duxbury, D. (2020), An item response theory approach to constructing and evaluating brief and in-depth financial literacy scales, *Journal of Consumer Affairs*, *54*(3), 1121–1156.

Suomen Pankki (2021), "Ehdotus Suomen talousosaamisen edistämisen kansalliseksi strategiaksi", Suomen Pankin yleistajuiset selvitykset A:124, https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/17856/Talousosaamisen-strategia-FI.pdf (viitattu 19.4.2023).